

haar anti-goddelijken aard miskennend) ziet als den wortel van alle stoffelijke en geestelijke ellende, wat het meest eigen is aan de persoonlijkheid, wat de diepe uitgang van al ons leven is: den wil!

De rationalist kan bij zijn zondebeschouwing optimist blijven.

Schopenhauer moest bij zijn opvatting pessimist worden.

De mensch, gelijk Schopenhauer dien kent, kan alleen verlost worden door wedergeboorte. En het geheim van dit Evangelie was voor dezen „wijze en verstandige" verhorren.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Dr C. te Lintum, Nederland en de Indië in de laatste kwart eeuw.

Onder de gebeurtenissen, die de Nederlandsche geschiedenis van het jaar 1923 opteekenen zal, is zeker een van de voornaamste het regeeringsjubileum van onze Vorstin. In blijden jubel heeft zich het volk in zijn groote meerderheid geschaard om den troon, om met de Koninklijke Familie in vreugde en dankbaarheid te gedenken den zegen, dien Nederland ontvangen mocht.

Ook de pers heeft van het illustere feit in overvloedige veelheid van geschriften getuigd. Naast ontelbare artikelen, jubileum-nummers van tijdschriften, kleinere en grotere boeken, verschenen meerdere „gedenkböeken", die in bijdragen van gezaghebbende medewerkers een beeld geven wilden van Neerlands geschiedenis en ontwikkeling gedurende de 25 regeeringsjaren onzer Koningin. Vele van deze luxueuse uitgaven zijn in ons blad genoemd of besproken, kort na de mooie Septemberdagen, die ons deze geschriften brachten.

Maar een er van, wat later verschenen naar ik meen, verdient nog onze aandacht. 't Is het boek van Dr C. te Lintum, „Nederland en de Indië in de laatste kwart-eeuw".

Dr te Lintum, privaatschrijver aan de Universiteit van Utrecht, is onder ons geen onbekende. Meer dan één geschiedkundig werk zag van zijn hand

¹⁾ Uitgave van W. J. Thieme & Cie, Zutphen.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXXIX.

Toen Van Oosterzee intusschen overleed, oordeelde Dr Kuyper, dat het onkiesch zou zijn deze kritiek op zijn jongste geschrift, die geheel berekend was op het ontvangen van wederbescheid, nog langer voort te zetten. Het hoogheilig belang dat daarbij op het spel stond, bleef daarom niettemin aan de orde, maar kon nu voegzamer op andere wijze en buiten verband met Van Oosterzee's naam, worden voortgezet. In hetzelfde Herautnummer (245) begon Dr Kuyper nu een artikelenreeks onder het opschrift: „Niet de Heilige Schrift, maar de Christus!" waarin hij met name het geschrift van de heeren Gunning en de la Saussaye over Het Ethisch Beginsel bestreed.

Middelwyl verscheen het referaat van den Lic. Daubanton: De Theopneustie der Heilige Schrift. Het bevatte een heldere, met gloed geschreven uiteenzetting van de opinie der ethische school, dat het spreken van de onfeilbaarheid der Heilige Schrift een pure illusie was geweest. Daar tegen schreef zijn vriend Dr E. Barger in Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1882, II, blz. 416 vv.: Hebben wij geen onfeilbaren Bijbel? wat De Heraut (nr 251) een „cri de conscience" noemde.

Daubanton antwoordde Barger met een brief over De Algenoezaamheid der Heilige Schrift, waarin deze den belijder van de onfeilbaarheidsleer van apriorisme beschuldigde. Daarop schreef De Heraut (nr 257):

De Zwolsche bestrijder van de onfeilbaarheid der Heilige Schriftuur, wiens studien zeer zeker niets nieuws geven, daar de door hem bepleite gedachte reeds zoo volkomen door anderen was uitgeput, dat er niets nieuws van kon gezegd, maar die con amore en misschien te pretig populair de uitstekende verdienste heeft, van er geen doekjes om te winden, en ons juist deswege als enfant terrible der iherischen zeer lief is, wate dus wel wat hij aan ons en alle belijders der onfeilbaarheid heeft.

Als hij zegt: „Ha! zie daar uw a priori!" dan hoopen we daarbij niet weg noch druipen af, maar danken hem, dat hij zoo volkomen juist gezegd heeft, hoe het bij ons staat.

Wij doorzoeken de Schrift niet, of er ook oneffenheden en tegenstrijdigheden in zijn; om daarna al deze oneffenheden en tegenstrijdigheden weg te strijken; en eerst alsdan uit te roepen: „Zie deze Heilige Schrift is onfeilbaar!"

O, neen, niets ter wereld er van!

Als wij zeggen: de Heilige Schriftuur is onfeilbaar, dan beginnen we daarmee.

het licht, populair geschreven meestal en rijk van inhoud. Ik herinner slechts aan z'n gedenkboek in 1913 „Een eeuw van vooruitgang", dat in beknopten vorm de 19e eeuwse historie duidelijk behandelt en met tal van portretten, prenten en facsimile's illustreert.

Thans heeft de Schrijver opnieuw zulk een gedenkboek bewerkt, ook nu met een veertigtal foto's verrijkt. De opzet van het werk is, zooals de titel doet zien, de historie van Nederland en van de Indië te reproducereen. In ieder van de 14 hoofdstukken is na Nederland „het Rijk buiten Europa" behandeld „en soms zelfs zijn de Indië vooropgezet", zegt de auteur in z'n voorwoord.

Waar de meeste gedenkboeken zijn samengesteld uit artikelen van medewerkers, deskundigen telkens op het gebied waarover ze te schrijven hadden, is hier ieder hoofdstuk van dezelfde hand. Eenzijds is dat een nadeel, omdat één man nimmer op ieder levensterrein volkomen georiënteerd kan zijn, aan den anderen kant echter heeft zulks het voordeel, dat het behandelde veel meer een eenheid vormt, omdat naar één methode en één opzet is gewerkt. En het zoo juist genoemde bezwaar heeft Dr te Lintum zooveel mogelijk trachten te ondervangen, door zich met vele vooraanstaande mannen in verbinding te stellen en hun hulp te vragen. 't Is een heele rij, die hij in z'n voorwoord opsomt.

Het eerste hoofdstuk: „Hoe de vette jaren gevolgd werden door de magere" geeft een algemeen overzicht van de verloopende 25 jaren. In heel korte trekken wordt een beeld gegeven van het toenemende verkeer, handel, industrie, landbouw, van het bankwezen, de kunst, de wetenschap, het onderwijs, binnen- en buitenlandse politiek. Uiteraard zijn deze overzichten vluchtig, maar bepaald oppervlakkig is dat over het kerkelijk leven. Dan komt de beschouwing van Indië aan de orde en ten slotte Nederland in den oorlogstijd. Het geheel is een voortreffelijke inleiding op wat in den breede volgt in de verdere hoofdstukken.

Een zeer sympathiek gedeelte is caput 2 „Wat Koningin Wilhelmina meebracht op den troon". Want als zodanig wordt genoemd de herinnering aan haar doorluchtig voorgelicht. Nooit genoeg kan gewezen worden op de betekenis, die het Oranjehuis voor Nederland heeft gehad en het

Dan doen wij hoogleeraren en predikanten dat op precies denzelfden grond, waarop het eenvoudig naastertje of de lompste stalknecht staat, die met hun Bijbelte voor zich spreken van een goddelijk boek.

Op en top a priori dus.

A priori omdat we zoo willen. Omdat we er onze eer in stellen. Omdat er onze zaligheid aan hangt.

En als de heer De Daubanton dan er bijvoegt: „Maar dan valt ge ook met een salto sublimis!" dan antwoorden we hem in choor met heel de schare der uitgeverijen: „Salto sublimis, o gewiselijk, een goddelijke sprong, toen de eenwige Ontfermer over de gapende kloof van mijn dood en mijn zonden liepen, dat a priori in mijn ziel indroeg en het vast zette in de wereld van mijn denken!"

Barger repleceerde aan Daubanton met een artikel in de Stemmen van Januari 1883, getiteld: Nog eens de onfeilbaarheid der Heilige Schrift.

Eindelijk werd ook door den Leidschen Hoogleraar Dr J. J. Prins nog de aandacht gevestigd op Dr Kuyper's Rede in een boekje: Apologetische Polemie, dat weer onderstaand schrijven van Dr Kuyper uitlokte, opgenomen in De Heraut, nr 258.

Amsterdam, 24 Nov. 1882.

Hoog Geleerde Heer!

Door uw vriendelijke beschikking werd mij dezer dagen een „present-exemplaar" toegezonden van een boekje, onder den titel van Apologetische polemie, bij den uitgever Adriani te Leiden door U ter perse gelegd.

Is mijn vermoeden juist, dan bewoog U hier toe de omstandigheid, dat in dit boekje o.a. door U was opgenomen een opstel, voorkomende in het moderne weekblad De Vrijheid, jaargang 1881, No. 47, en waarvan ik nu eerst, niet zonder zeker gevoel van verbazing, U als den schrijver leerde kennen.

In dit opstel valt Gij kennis over een uitspraak aangaande den Textus receptus van het Nieuwe Testament, te vinden op blz. 39 van de redevoering, waarmee ik ten vorigen jare mijn rectoraat van de Vrije Universiteit neêrlegde. Het door mij daar geuite gevoelen strookte niet met het Uwe, en dit gaf U aanleiding, niet om het te weerleggen, maar om het als een curiosum in de theologische wereld ten toon te stellen. Zoo ten toon te stellen, dat Gij zelfs aanleiding meende te vinden, om zeker niet zonder zekere minachting, de woorden uit Uw pen te laten vliegen: „Zoo ik den onzin begrijp."

Het zij mij geoorloofd, Hoog Geleerde Heer, U over dit stukje, door U als „zelfbedrog" betiteld, mijn leedwezen te betuigen.

Eens waart Gij mijn leermeester en uit de jaren van mijn academiëleven roept ook Uw naam de herinnering voor mij op van veel welwillendheid Uwerzijds door mij ondervonden.

is alleszins juist, dat de auteur vóór alle andere beschouwingen den eeuwenouden, hechten band van Nederland en Oranje heeft behandeld. Dankbaar ook zijn we voor het mooie stuk over Koningin Emma. Terecht zegt de Schrijver, dat „deze koningsvrouw een heerlijke verschijning in onze geschiedenis is geworden" en hij bewijst het bovendien overtuigend. Inderdaad „deze vrouw is een bijzondere vrouw, zooals Nederland er zelden een gezien heeft" en van harte stemmen we het den auteur toe „Laten wij dat dankbaar erkennen door te spreken, niet door te zwijgen". Een aardig slot van dit hoofdstuk is het gedeelte over „la belle reine Wilhelmine".

Een volgend hoofdstuk geeft een overzicht van de gebiedsuitbreiding en dan zoowel door werkelijke vermeerdering in de koloniën, als ook door inpolderingen e.d. Een uitvoerige beschouwing is daarbij gewijd aan het Zuiderzee-vraagstuk.

Caput 4 behandelt de vraag „hoe de bevolking is vermeerderd in 25 jaar en wat er gedaan is voor haar gezondheid". Zeer onderhoudend geschreven, is dit stuk een interessante bijdrage, voor ieder algemeen ontwikkeld mensch van betekenis. Tal van statistische gegevens worden verwerkt over den groei der bevolking, de sterfte, de drankzucht, de criminaliteit; voorts over den strijd tegen allerlei ziekten en daarmede in verband over de gezondheidswetgeving. Frappant is daarbij de sterke verandering te constateeren, die de oorlogsjaren hebben gebracht.

Parallel met dit alles wordt behandeld het beeld dat de Indië opleveren op dit gebied.

Het is natuurlijk niet mogelijk van elk der hoofdstukken zelfs bij benadering den inhoud aan te geven. Het onderwerp, dat de Schrijver bewerkt, heeft zoovele zijden, dat we ten aanzien van de meeste capita slechts met een vermelding moeten volstaan. Zoo zijn er achtereenvolgens hoofdstukken over de vruchtbaarheid van den bodem en de vooruitgang der agrarische toestanden; de Indische Landbouw; den groei van de visscherij en de slagen, die haar hebben getroffen; de mijnbouw; „hoe de industrie hare vleugels uitsloeg en soms brandde"; „wat de electriciteit bewerkte in 't verkeer en in 't geheele economische leven. En de olie!"; over den handel, vooral ook in de oorlogsjaren, en de groote mannen op dit gebied, Kröller, Cremer, van Aalst, Deterding; over

Zulk een betrekking behield voor mijn hart steeds iets teeders. En hoezeer latere vorming mij ook dwong de oogen te openen, voor wat ik meende in de doctrina mijner vroegere hooggeleerde leermeesters te moeten verwerpen, toch heeft dit nooit den eerbied doen verminderen, waarmee ik voor hen vervuld was, noch den dank verkoeld, waarmee ik hunne, eertijds mij betoonde, welwillendheid herdacht.

Zoo gelukte het mij dan ook, zelfs met diegenen mijner vroegere leermeesters, van wier opinie ik nog veel verder afweek dan van de Uwe, op vriendschappelijke voet te blijven. Steeds was ik er op bedacht in publiek geschrift, hun naam, zooveel het ging, te sparen. En ook hunnerzijds, het zij met erkentelijkheid uitgesproken, ontbrak het niet aan een vriendelijk woord.

Maar juist daarom deed het mij dan ook leed, ditmaal, eerst anoniem, en nu met name, door U, niet gecritiseerd, maar geëxposeerd te worden op eene wijze, die U van een rectorale oratie zeggen deed: „Zoo ik den onzin begrijp."

Als mijn leermeester in de exegese bondt Gij het ons weder zoo vaak op het hart hoe veel de keuze van een enkel woord er vaak toe doet, en hoezeer de mans auctoritas zich vaak in een enkel kenmerkend woord verraadt. Vooral in een schrijven van Uw hand moet ik dus wel tot het droeve resultaat komen, dat bij het lezen van mijne rectorale oratie zelfs de meest gewone mate van achtung voor mij niet in Uw hart is geweest.

Over de quaestie zelve mag ik natuurlijk in dit korte woord niet uitweiden. Later hoop ik gelegenheid te vinden mijn gevoelen te adstrueeren, wat (Gij zult u herinneren, dat het er bij stond) in mijn oratie niet was geschied. Slechts veroorloof ik mij de korte opmerking, dat wel terdege de oudheid der Codices, der Vertalingen of der Patristische lezingen in de thans gangbare denkbelden over tekstcritiek te weinig rekent met het feit, dat een lezing van veel later dagteekening desiettemin van nog ouder oorsprong kan zijn. Vooral de prachtige Codicalexegese van Westcott en Hort bevestigde mij in die overtuiging.

Doch, hoe dit zij, het was mij in dit schrijven enkel te doen, om U mijn leedwezen over uw courrantartikel te betuigen, en onder dankzegging voor de toezending van Uw opstel, U de verzekering der hoogachting te bieden van

Uw dw. vroegeren leerling

Kuyper.

Aan den Hoog Geleerden Heer

Den Heer Dr J. J. Prins,

Hoogleraar, Leiden.

P.S. Daar Uw opstel thans onder Uw naam bekend werd, zult Gij het mij wel niet euvelduiden, dat ik ook aan dit schrijven, publiciteit geef.

Op bovenstaand schrijven antwoordde Prof. Prins nog weer, dat hij de geïncrimineerde woorden: „zoo ik den onzin begrijp", niet op de geheele oratie, maar slechts op één zinsnede daarin had toegepast.